

У К Р А Ї Н А

ПАСПОРТ
ЗМІНИ ТА ДОПОВНЕННЯ
(станом на 15.12.2015р.)

об'єкта культурної спадщини

Церква складова комплексу Замку

(найменування об'єкта)

вид	тип	категорія пам'ятки
Об'єкт архітектури	Споруда	Національного значення

1. Дата утворення об'єкта:

XVIст. (уточнене датування 1586р.)

2. Місцезнаходження об'єкта:

вул. Жовтнева,1,сmt. Меджибіж, Летичівський район, Хмельницька обл.,
Україна, 31530

3. Охоронний № пам'ятки:

764/2

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узятो на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Постанова РМ УРСР від 24.08.1963 р. № 970 «Про впорядкування справи обліку та охорони пам'ятників архітектури на території Української РСР».

5. Наявність охоронних дощок, охоронних знаків, інших інформаційних написів, позначок:

Охоронна дошка відсутня

6. Власник:

Державна власність.

Перебуває в оперативному управлінні Хмельницької обласної державної адміністрації.

29000 м.Хмельницький, вул.Грушевського,87. Тел.: (0382) 79-59-74

E-mail: oblcultura@gmail.com

7. Користувач:

Державний історико-культурний заповідник «Межибіж»

31530 смт. Меджибіж, вул. Жовтнева, 1, Летичівський район, Хмельницька обл.
Тел.: (03857) 9 – 71 – 30; 9 – 71 – 23.

Директор заповідника Погорілець Олег Григорович

8. Охоронний договір :

від 21 вересня 2016 № 01-0256

9. Функціональне використання:

сучасне	первісне	інші (протягом часу існування об'єкта)
Культова будівля	Храм богослужіння	Цех, складські приміщення

10. Історичні дані про об'єкт:

Згідно останніх досліджень (Є. Лопушинська) храмова споруда зведена з каменю у романському стилі в XIVст. на захід від могильника, на пагорбі, за ровом і захисним муром давньоруського замку. Правдоподібно виконувала тоді функцію цвинтарної каплиці. Оскільки частково будівельний шар каплиці на сході осів на могильник XIV – XVст. (Ю. Толкачов), є підстави вважати, що локалізація давньої храмової споруди не цілком співпадає з сучасною. В період розширення фортеці Сенявськими (друга половина XVIст.) ця споруда була останньою із замкових будівель, яких торкнулись перебудовчі зміни. Офіційною датою побудови храму вважають 1586 р., 1587 р.). Вірогідно, це дата перебудови церкви у готичний костел, або замкову каплицю. Фундатор костелу Рафаїл Сенявський визначив на його утримання прибутки з села Русанівці та, частково, з самого Меджибожа.

У XVIIст. площа між пагорбом, на якому стоїть храмова споруда, була вирівняна після засипки землею давнього замкового подвір'я і рову. Храм став доміантною спорудою в середині фортечних мурів. У роки турецького панування (1678 – 1699) християнська святиня була перетворена на мечеть. Не виключно, що саме тоді на гребені даху з'явилась оригінальна видовжена сигнатурка, що нагадує завершення мінарету (Р. Афтаназі). У XVIIIст., після повернення турками Поділля Речі Посполитої, костел набув барокових форм, зокрема, з'явився типовий для цього стилю фронтон головного фасаду. 1831 року, після конфіскації царським урядом замку в Чарторийських, храм перетворили на православну церкву (від 1861 року – гарнізонна церква св. Миколая). В середині XIX ст., як і інші замкові споруди, храм набув неоготичних рис. В цей період заклали центральне вікно в апсиді та південний портал, кам'яні готичні заповнення замінили на дерев'яні, розібрали брандмауер з півночі, дах над навою об'єднали з дахом апсиди, змінили форми фронту. Гонтове покриття даху замінили на металеву бляху. Після революції храм закрили, а в його приміщеннях розмістили цех маслозаводу (з 1929 р.), пізніше – склад яйцебази та інші складські приміщення. 1959 року місцева влада прийняла рішення розібрати церкву, а матеріал використати на будівництво ферми. Однак розібрали тільки покрівлю давнього храму і,

частково стіни. У 1968 – 1969 рр. інститутом «Укрпроектреставрація» (м. Київ) були проведені комплексні дослідницькі роботи у пам'ятці, розроблений проект її реставрації у формах, збережених на XVIII – XIXст., з розкриттям готичних та романських елементів і реконструкцією окремих форм, зокрема, сигнатурки, хорів, тощо (авт. Колектив у складі В. Цюка, Є. Лопушинської, В. Шелягова, С. Козленко, В. Ляценка, А. Ляценка, Є. Рубцова, Н. Єльчиць, Л. Пономарьової, Ю. Стріленко, Н. Сальникова та ін.). 1972 року реставраційні роботи були в основному завершені. У храмі проводять подальші ремонтно-реставраційні роботи в 2006 – 2007 роках.

11. Відомості про сучасний стан об'єкта:

Розташування об'єкта і його роль у навколишньому середовищі	Займає центральну частину замкового подвір'я, ближче до західних корпусів і п'ятигранної вежі. Виступає доміантою у внутрішньому просторі фортечних мурів, веж та корпусів.
Ландшафт	Пагорбистий рельєф був вирівняний в середині замкового подвір'я у XVIIст. На території замкового комплексу росте декілька дерев листяних порід та кущів.
Опис об'єкта	За типологією культова споруда. Займає порівняно малу площу (близько 275 м²). Прямокутна на плані орієнтована з заходу на схід, однонавова мурована з каменю і цегли будівля з гранчастою апсидою. Габаритні розміри 18.08м x 10.18м. Загальний об'єм пам'ятки 2485м³. Тинькована (з виділеними під час реставрації 1970-х рр. фрагментами давньої кам'яної кладки). Має два вхідних портали: з заходу (головний) і з півдня. Кам'яний карниз є основою складного барокового фронтона, оздобленого волютами та стовпчиками. Видовжені віконні прорізи зі стрілчастими перемичками (два – на південному фасаді, три – на гранях апсиди, одне над західним порталом). Після перетворення церкви на костел (друга пол. XVIст.) храм отримав хрещаті цегляні перекриття. Між навою та апсидою збереглися залишки брандмауера, а у північній стіні ніші-аркасолії. Під спорудою знаходиться крипта з півциркульними склепіннями. Під час реставрації 1972 р. реконструйовані хори в готичному стилі, розкрита крипта, відтворено покриття даху з сигнатуркою, виділено кам'яні романські портали. Пам'ятка набула форм XVIII – XIXст., з акцентуванням елементів попередніх будівельних періодів. Після реставрації пам'ятка знову поєднала в собі суворий характер будівництва середньовіччя з гармонійністю пропорційного рішення, легкістю та вишуканістю завершень, об'єднуючи в собі риси різних стилів (романського, готики, бароко).

Перебудови, втрати історичні нашарування й	Протягом свого розвитку споруда храму не раз зазнавала перебудовчих змін: XVIст.; XVIIIст. XIX ст., занепаду в сер. XX ст. Відновлена в своїх історичних формах у 1970 – 1972 рр. Проведено реставрацію церкви у 2007 році.
Наявність творів мистецтва та їх опис	Згадувані у довідковій літературі фрагменти стінопису XVIст. на даний час не простежуються. 1715 року угорські князі Естергазі в пам'ять про своє перебування у Меджибожі уфундували для каплиці два скульптурні пам'ятники з власними гербами і написами на чотирьох мовах (латинською, польською, угорською, німецькою). 1749 року ці пам'ятники було перенесено до парафіяльного костелу за межами фортеці. На даний час вони не збереглися й там. Перед фасадами локалізовано давні кам'яні хрести.
Опис території об'єкта	Церква входить в ансамбль меджибізької фортеці (замку), відіграючи роль домінанти внутрішнього простору твердині. Оскільки церква розташовується в центрі замкового подвір'я, то по периметру оточена мурами. Із заходу, де існує заїзд на територію фортеці розташовується Лицарська вежа, Північно-західний пристінний корпус; із півночі – Офіцерська вежа та північно-східний пристінний корпус; західний пристінний корпус, каретний пристінний корпус; зі сходу знаходиться палацовий комплекс, до складу якого входять: палац, флігель, вежа-донжон, барбакан та бастіон; з південного боку до палацу примикає Південна вежа (Литовська) та залишки фундаментів південного пристінного корпусу. Територія замкового подвір'я навколо храму, поросла травою. Відмостка навколо об'єкту відсутня.
Загальна оцінка технічного стану об'єкта, дата, № акта технічного стану	Фундаменти – кам'яні, бутові, стрічкові. Стіни – кам'яні, цегляні. Перекриття – дерев'яне по балках, цегляне склепіння хрестове, кам'яне склепіння півциркульне (крипта). Дах – двосхилий та чотирихилий в апсиді. Покрівля – металева з плоских фальцованих листів міді. Підлога – бетон, в притворі – кам'яні плити Вікна, двері – дерев'яні. Сходи-драбина на хори – дерев'яні. Ступінь капітальності – змішана споруда. Технічний стан задовільний. Акт технічного стану від 15.12.2015р.
Наявність інженерних мереж та інженерного обладнання	Інженерні мережі: освітлення.

Дата і № довідки про майнову цінність об'єкта, найменування організації, яка провела оцінку, вартість в гривнях	Майнова оцінка не визначена.
---	------------------------------

12. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

Відсутні

13. Територія об'єкта:

Площа	Об'єкт розташований на території замкового подвір'я, що займає площу 0,7 га та оточеного оборонними стінами, бастіоном, вежами та корпусами.
Опис меж території об'єкта	Об'єкт оточує з усіх сторін подвір'я замку, на котрому з півночі й заходу знаходяться пристінні корпуси фортеці та Лицарська, Офіцерська вежі, зі сходу – споруди палацового комплексу (палац, флігель палацу, вежа-донжон, барбакан, бастіон).

14. Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта:

Якості об'єкта, завдяки яким він набуває культурної цінності як пам'ятка	Яскравий приклад пам'ятки сакральної архітектури України, що сполучає в собі елементи романського стилю, готики, бароко, та неоготичного варіанту історизму. Визначна пам'ятка історії, з якою пов'язані події розвитку, занепаду та відтворення меджибізької фортеці.
--	--

15. Зони охорони пам'ятки:

Організація-розробник науково-проектної документації	Генеральний план розвитку Державного історико-культурного заповідника «Межибіж» в смт. Меджибіж Летичівського району, Хмельницької обл. Інститут «Укрзахідпроектреставрація», м. Львів, пл. Соборна, автор розробки: Васирина О.Т., науковий керівник Могитич І.Р.; ГАП – Швець В.Я.
Дата розроблення науково-проектної документації	Науково-проектна документація «Генеральний план розвитку Державного історико-культурного заповідника «Межибіж» в смт. Меджибіж Летичівського району, Хмельницької обл.» розроблена у травні–серпні 2004 р.
Дата і номер документа про	Розпорядження Хмельницької обласної державної адміністрації №143/2005-р від 24.05.2005р. «Про

затвердження науково-проектної документації	затвердження Генерального плану розвитку Державного історико-культурного заповідника «Межибіж»
Короткий опис меж зон охорони із зазначенням площі кожної зони	<u>Комплексна охоронна зона</u> охоплює територію Державного історико-культурного заповідника «Межибіж» з усіма складовими пам'ятки (Ох. №764). Межа комплексної охоронної зони включає територію самих пам'яток, внутрішнє подвір'я замку та прилеглі ділянки найбільш активних композиційних зв'язків. Межа комплексної охоронної зони проходить з південної сторони берегом р. Південний Буг, включаючи фрагмент вул. Набережної. З північно-східної сторони вул. Замковою по лінії огорож присадибних ділянок. З західної сторони включає в себе територію теперішнього дитячого садку – колишнього ретраншементу (місце розташування артилерійської батареї в XVII ст.), де збережені залишки оборонного рову та контр ескарпового муру. В охоронній зоні слід передбачити можливість археологічних досліджень культурного шару з подальшим їх експонуванням. Територія комплексної охоронної зони становить 3,95 га. <u>Зона регулювання забудови.</u> Межі регулювання забудови встановлені за наступними орієнтирами: вул. Набережна (проходить лівим берегом р. Південний Буг) вул. 8 березня, вул. Нестеровського, пересікає вул. Піонерську, проходить тильною стороною забудови фрагменту вул. Шевченка і впирається в заплаву р. Бужок. Північно – східною межею зони регулювання забудови є правий берег заплави р. Бужок (подані старі назви вулиць). Зона регулювання забудови – 69,70 га. <u>Зона охорони пам'яток археології.</u> Встановлена в межах перших берегових надрічкових терасах Р.Південний Буг та р.Бужок та окреслюється такими орієнтирами : від місця ранньопалеолітичної стоянки (поворот р.Південний Буг на південь)проходить вул.Дачною до вул.Жовтневої по вул.Чкалова до місця розташування мсця стоянки доби бронзи та скіфського часу, обмежена заплавами річок Південний Буг та Бужок. Територія зони охорони пам'яток археології становить – 180 га. <u>Зона охорони ландшафту.</u> Охоплює заплави річок Південний Буг та Бужок. Територія зони охорони ландшафту становить 540 га.

16. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт:

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Проект реставрації церкви	1969 р.	Інститут «Укрпроектреставрація», м. Київ. Тел.: (044) 417 – 55 – 57 Начальник майстерні КАРМ2 – Цяук В.Т. ГАП – Лопушинська О.І.	Науково – технічний архів інституту «УкрНДІреставрація».
Пам'ятник архітектури, охор.№764,XVI ст. Фортиця-музей в смт.Меджибожі Хмельницької обл. Попередні роботи.Т.1	1983 р.	Український спеціальний науково-реставраційний проектний інститут "Укрпроектреставрація" Гол.інж.Шевченко О.Ю. Нач.КАРМ-2 Цяук В.Т. ГАП – Лопушинська О.І.	Науково – технічний архів Державного історико-культурного заповідника «Межибіж»
Паспорт об'єкта культурної спадщини. Церква XVI ст., охорон. № 764/2	2004 р.	Український регіональний науково-реставраційний інститут "Укрзахідпроектреставрація" м.Львів ,пл.Соборна, 3 ^а Директор інст.– Швець В. Кер.відділу пам'яткознавства – Сьомочкін І.В.	Науково – технічний архів Державного історико-культурного заповідника «Межибіж»
Пам'ятка архітектури та містобудування Церква XIV–XIX ст.(традиційне датування 1586р.) замку в смт. Меджибіж Летичівського району Хмельницької обл..(охорон № 764/2) Попередні роботи. Том I,кн..2, вип.1	2006 р.	Український регіональний науково-реставраційний інститут "Укрзахідпроектреставрація" м.Львів ,пл.Соборна, 3 ^а Директор інст.– Швець В. Гол.інж.Шевченко О.Ю. ГАП – Васирина О. Пров.архіт. Олійник Н. Архітектор Лугова О.	Науково – технічний архів Державного історико-культурного заповідника «Межибіж»
Пам'ятка архітектури та містобудування Церква XIV–XIX ст.(традиційне датування 1586р.) замку в смт. Меджибіж Летичівського району Хмельницької обл..(охорон № 764/2) Ескізний проект реставрації дахів. Архитектурна частина. Том IV,кн.2, вип.1	2006 р.	Український регіональний науково-реставраційний інститут "Укрзахідпроектреставрація" м.Львів ,пл.Соборна, 3 ^а Директор інст.– Швець В. Гол.інж.Шевченко О.Ю. ГАП – Васирина О.	-/-

Пам'ятка архітектури та містобудування Церква XIV–XIX ст.(традиційне датування 1586р.) замку в смт. Меджибіж Летичівського району Хмельницької обл..(охорон № 764/2) Робочі креслення реставрації дахів. Архітектурна частина. Том IV,кн.2, вип.1	2006 р.	Український регіональний науково-реставраційний інститут "Укрзахідпроектреставрація" м.Львів ,пл.Соборна, 3 ^а Директор інст.– Швець В. Гол.інж.Шевченко О.Ю. ГАП – Васирина О. Пров.архіт. Олійник Н. Архітертор Лугова О.	-//-
Пам'ятка архітектури та містобудування Церква XIV–XIX ст.(традиційне датування 1586р.) замку в смт. Меджибіж Летичівського району Хмельницької обл..(охорон № 764/2) Паспорт опорядження фасадів. Архітектурна частина. Том IV,кн.2, вип.2	2006 р.	Український регіональний науково-реставраційний інститут "Укрзахідпроектреставрація" м.Львів ,пл.Соборна, 3 ^а Директор інст.– Швець В. Гол.інж.Шевченко О.Ю. ГАП – Васирина О. Пров.архіт. Олійник Н. Архітертор Лугова О.	-//-
Пам'ятка архітектури та містобудування Церква XIV–XIX ст.(традиційне датування 1586р.) замку в смт. Меджибіж Летичівського району Хмельницької обл..(охорон № 764/2) Кошториси. Зведений кошторисний розрахунок.	2006 р.	Український регіональний науково-реставраційний інститут "Укрзахідпроектреставрація" м.Львів ,пл.Соборна, 3 ^а Директор інст.– Швець В. ГАП – Васирина О.	-//-
Пам'ятка архітектури та містобудування Церква XIV–XIX ст.(традиційне датування 1586р.) замку в смт. Меджибіж Летичівського району Хмельницької обл..(охорон № 764/2) Науково-реставраційний звіт за 2006р. Том VI,кн.1, вип.1	2006р.	Український регіональний науково-реставраційний інститут "Укрзахідпроектреставрація" м.Львів ,пл.Соборна, 3 ^а Директор інст.– Швець В. Заступник директора з наукової роботи –Могитич Р. ГАП – Васирина О.	-//-

17. Дослідницькі й реставраційні роботи на об'єкті:

Найменування робіт	Рік проведення	Замовник	Виконавець	Підрядна організація
Комплексні наукові дослідження (обміри, історична довідка, натурні, інженерні, хіміко-технологічні дослідження)	1968-1970р.р.	Хмельницький облвідділ у справах будівництва та архітектури м.Хмельницький вул.Грушевського, 87	Інститут «Укрпроектреставрація», м.Київ Нач.майстерні КАРМ-2–Цяук В.Т., ГАП–Лопушинська О. тел.(044)417-55-57	
Заміна дахових конструкцій. Заміна сигнатурки. Влаштування покрівлі з листової міді. Встановлення хрестів.	2006-2007р.р.		Спеціальне науково-реставраційне проектно-будівельно-виробниче товариство Акціонерне товариство закритого типу Кам'янець-Подільськ-реставрація Вул..Заводська,5 Керівник Розумяк Р.О.	

18. Основні джерела відомостей про об'єкт:

Археологічні матеріали	1.Никитенко М., Тищенко А., Авагян А. «Хмельницька обл., Отчет об архитектурно-археологических исследованиях крепости Меджибож Хмельницкой 1985 г.»– 1985/158, 16 с., 86 табл. 2.Авагян А.Б., Толкачев Ю.И., “ Отчет об архитектурно-археологических исследованиях в 1987 г. Замка в пгт. Меджибож Хмельницкой обл. - Укрпроектреставрация”.– 1987/189, 6 с.+60 рис. 3. Толкачев Ю. И., “Отчет об архитектурно-археологических исследованиях замка XIV-XIX в.в. Меджибож в п.г.т. Меджибож Хмельницкой обл.”–1989/215, 11 с., 149 табл. 4.Толкачев Ю.И., Склярский А.Б., “Отчет об археологических исследованиях 1990 г. замка-крепости-музея XVI в. в поселке городского типа Меджибож Хмельницкой области.– 1990/232. 5.Стопенчук С. Рижов С. Археологічні розкопки на місцезнаходженні Меджибіж.// Археологічні відкриття в Україні у 2011-2012 рр. Збірка наукових праць. К.- 2012. 6.Толкачев Ю. Отчет об археологических исследованиях крепости в п.г.т. Меджибож Хмельницкой области в 1991 г.// НА ИА НАНУ. – 1991/222.
------------------------	---

	7.Толкачев Ю. Манифасова Т. Замок-крепость-музей в п.г.т.Меджибож Хмельницкой области (XVI в). Отчет о археологических исследованиях в 1992 г. Т.II. Кн.4.Вып.7.» Хмельницька область.– 1992/225. 8.Толкачев Ю. Никитенко М. Отчет об архитектурно-археологических исследованиях крепости в Меджибоже Хмельницкой области в 1993 г.// НА ИА НАНУ.–1993/ 151. 9.Толкачов Ю.І., Кузьмук О.С., Радченко Р.І., “Звіт про археологічні дослідження на території фортеці в смт. Меджибіж Хмельницької обл. в 2004 р.”.– 2004/219.
Іконографічні матеріали	1.План від 17 грудня 1836 року на якому зображено Меджибізький замок з церквою. AGAD. Pl_1_405_500-17_0001+rejestr. 2. Літографія з рис. Н.Орди. Меджибіж. Оборонний замок. Губ. Подільська. Фонди НІАЗ «Кам'янець», інв.№762 3.Таранушенко С. Пам'ятки архітектури Подільської губернії. – Х. Харківський приватний музей міської садиби, 2013. Фото П. Жолтовського, 1930р.– С.233.
Архівні матеріали	1. Историческая справка по замку-крепости в пгт. Меджибоже Хмельницкой области памятнику архитектуры XIV-XIX в. – 1990 г. – С. 25-32. 2. ЦДІАК України, Ф. 492. – Оп. 34. – Спр.1306. Арк.1.
Бібліографічні матеріали	1.Вечерський В.Фортеці й замки України. - К.,2011.- С.318 2. Логвін Г.Н. Замок в Меджибожі (Пам'ятник архітектури XVI ст.) // Передмов. і упорядн. Г.К.Медведчук, О.Г.Погорілець, А.М.Трембіцький. – 2-е вид. – Хмельницький, 2009. – 19 с. 3. Магдін В. Православні храми Летичівщини (короткий довідник). – Голосків, 1996. – 40 с. 4. Матвіїшин Я. Живописні плани трьох українських замків – фортець з 17 ст. (Бара, Меджибожа, Чигирин) у Дипломатичному архіві Міністерства закордонних справ у Франції // Історичне картознавство України: 36.Наук.праць. – Львів; Київ; Нью-Йорк; Вид. М.П.Коць, 2004. - С. 195-200. 5.Сецинский Е. Приходы и церкви Подольской Епархии. – Біла Церква: Видавець О. Пшонківський, 2009. – 994 с.

19. До паспорта додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Ситуаційна схема	1	17.12.2015	Головіна Г. В. Свінціцька Л.І.
Обміри:			
Поперхові плани	1	15.12.2015	Головіна Г.
Креслення фасадів (у разі потреби)			
Розрізи			
Фотофіксація:			
Фото загального вигляду	3	15.12.2015	Свінціцька Л.І.
Фото фрагментів	2	15.12.2015	Свінціцька Л.І.
Фото деталей	1	15.12.2015	Свінціцька Л.І.
Фото інтер'єрів	2	15.12.2015	Свінціцька Л.І.
Інше			